

Polishchuk I., doctor of Political Sciences, professor, professor of the Department of sociology and political science, Yaroslav Mudryi National Law University (Kharkov, Ukraine), E-mail: I_polischuk@ukr.net

The post-communist transformations in Ukraine and Russia. The political-cultural aspect.

***Abstract.** The peculiarities of political, regimal and electoral evolutions of post-Soviet Ukraine and Russia are considered in the comparative context. The specific development trajectories in the mentioned countries during the post-socialistic period are singled out. The original and general characteristics in the democratic transition process of the two post-Soviet countries are defined. Forecasting remarks concerning possible political and regimal development of Ukraine and Poland are formed. The democratization is defined as a leading tendency of the world and Ukrainian political proces.*

***Keywords:** political culture, post-Soviet society, post-communist transition process.*

УДК 323.39(477)

Циба В. М.,

кандидат філософських наук, доцент кафедри політології та права Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, співредактор міжнародного часопису «Ідеологія і політика» (Ніжин, Україна), E-mail: stemeon@gmail.com

«ДЕКОМУНІЗАЦІЯ» І ЛЕГІТИМАЦІЯ ПРАВЛЯЧОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті показано ідеологічний контекст та вибірковий характер «декомунізаційного» законодавства, його прямий стосунок із етноцентричною політикою пам'яті. Автор доводить, що «декомунізація» є спробою легітимації нової політичної еліти України, котра за умов поточної економічної кризи та військового конфлікту на Сході країни обрала радикальний спосіб конструювання національної ідентичності. Така модель консолідації небезпечна тим, що, з одного боку, деінтегрує соціально-, етнічно- й регіонально неоднорідне українське суспільство, а з іншого, завдає суттєвого удару по зовнішньополітичному іміджу України як суб'єкта євроінтеграції.*

***Ключові слова:** «декомунізація», легітимація, ідентичність, націоналізм, конструкт, політика пам'яті, історичне минуле, Український інститут національної пам'яті.*

9 квітня 2015 року Верховна Рада України ухвалила пакет законів про здійснення процесу т.зв. «декомунізації» (надалі – Закони). Хоча формально текст законів передбачав боротьбу з наслідками як нацистського, так і радянського тоталітарних досвідів, у політичному сенсі головним спрямуванням кампанії стала боротьба не зі спадщиною нацистського минулого (адже ще за радянської доби практично всі символи та історичні артефакти націонал-соціалізму були знищені або потрапили до державних музеїв), а з колективною пам'яттю про радянську владу та соціалістичний експеримент на Україні. Не менш важливим аспектом політики «декомунізації» мало стати створення в суспільстві нової ідеологічної атмосфери, суголосної орієнтації країни на європейські цінності і стрімке дистанціювання від спільних з Росією практик комеморації. Поняття «декомунізація», яке є саме по собі жорстким ідеологічним конструктом, репрезентує особливості зміни внутрішньополітичної ситуації в Україні після Євромайдану 2013–2014 років. Опис змісту та структурної динаміки цієї трансформації є необхідною складовою прогнозування соціально-політичних наслідків «декомунізації».

У своїй статті я розгляну специфіку «декомунізації» як інструмента формування нової ідентичності українського суспільства у руслі ініційованої згори «політики пам'яті». Отже, спершу я окреслю тенденції політики пам'яті, провадженої попередніми українськими урядами, проаналізую правовий характер згаданих Законів, і, нарешті, розгляну питання про відношення «декомунізаційного» зако-

нодавства до проблеми легітимності нової української еліти.

Передісторія «історичних» законів

В Україні, як і в решті східноєвропейських республік, термін «декомунізація» набув неоднозначного, ідейно-кон'юнктурного відтінку. Проблема закладена вже у неможливості афірмативного визначення цього процесу. Так, приміром, український дослідник Л. Мачулін визначає його як «визволення пам'яті пострадянського індивіда від дії тоталітарної знаково-символічної системи» [43, с. 71]. Така інтерпретація є прикметною в тому сенсі, що органічно вписується у зміст декомунізаційних законів, і тому подане визначення є не науковим, а радше ідеологічно ангажованим. Будь-яке визначення вимагає коректності й несуперечливості, натомість у даному разі ми стикаємося з низкою труднощів. По-перше, у зазначеному підході наявна дециця соціологічного есенціалізму, адже стверджується, що існує деяка спільність пострадянських індивідів, свідомість яких (отже і їхня пам'ять) перебуває під дією тоталітарної символіки. А втім, лишається незрозумілим, за якими правилами ця свідомість індивідів може функціонувати в нових умовах демократичного суспільства. По-друге, якщо припустити, що історична пам'ять є не індивідуальною, а колективною характеристикою, неясно яким чином має відбуватися її звільнення на індивідуальному рівні. По-третє, чим є саме по собі подібне звільнення: зміною реєстру пам'ятання про минуле, сформованого тоталітарною ідеологією, чи відмовою від обов'язкових моделей історизації минулого, його, так би мовити, інституційною лібералізацією тощо. У такому разі «декомунізаційна» політика суперечить цінностям індивідуальної свободи, отже, межує з приховано-рецидивним впливом старих тоталітарних означників. Нарешті, закономірно постає питання про те, чому згадане «звільнення» має з необхідністю відбутися: чи то йдеться про неминучу залежність політики пам'яті від трансформацій у публічній сфері (тоді вузол неузгодженостей трохи ослаблюється), чи то про потребу відмежувати суспільство від домінування будь-яких абсолютистських символічних систем (тоді він дедалі міцніше затягується). Хай там як, найефективнішим є етимологічне виснування змісту «декомунізації» – офіційної політики дезавування ідеології комунізму, і, якщо це так, боротьба з радянськими символами виявляється не намаганням позбавити масову свідомість радянських артефактів, а головно створити перешкоди для можливості певних соціальних груп символічно інструменталізувати власні інтереси за допомогою лівих ідеологічних конструктів. Розібратися в цьому питанні і є нашим завданням.

Характерно, що спроби позбутися елементів радянської політичної системи розпочалися в Україні ще в період радянської влади. На мій погляд, реконструкції радянської історичної спадщини пройшов щонайменше чотири етапи. Перший етап можна датувати періодом Перебудови, коли місцеві Ради Донеччини й Луганщини зніщували перейменування міста Жданова на Маріуполь, а Ворошиловграда – на Луганськ відповідно у 1989 та 1990 роках. На другому етапі, після проголошення незалежності України Президія ВРУ своїм Указом від 30.08.1991 року позбавила КПУ статусу легальної політичної партії, а її власність передала на баланс місцевих Рад. Загалом протягом 1990–1993 років, переважно на Західній Україні (вперше у м. Червоноград Львівської обл.), було повалено майже 2 тис. пам'ятників і постаментів радянської доби, а в 1994–2004 роках ще близько 600 у Центральній Україні [11]. Якщо місцева влада Галичини та частково Волині схвально ставилася до спроб партій та громадських організацій правого гатунку перенормувати історико-культурний контекст, то за межами цих регіонів дерадяннізація відбувалася повільно й без ентузіазму з боку населення. Практично всі 90-ті роки відзначалися потужним електоральним тріумфом лівих сил, а також наміром президента Л. Кучми здійснювати політику обережного лавірування.

Третій етап дерадяннізації припав на час правління президента В. Ющен-

ка. Ініційований ним Закон «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» (2006), який установив юридичну відповідальність за заперечення факту Голодомору як геноциду (термін «Голодомор» імпліцитно ототожнює ці два явища) та стимулював політичне піднесення правих радикалів з ВО «Свобода», підготував належне підґрунтя для організованого демонтажу пам'ятних знаків більшовикам, визнаним виконавцями політики голоду на Україні. Саме тоді було створено Комітет декомунізації [35, с. 61–62], до якого увійшли 30 організацій, здебільшого націоналістичного штибу на зразок УНА-УНСО і «Тризубу» ім. С. Бандери, а також «Меморіал», «Просвіта» та Спілка офіцерів, де права ідеологія мають помітний вплив. Однак намагання В. Ющенка (за взірцем меморіалізації Холокосту в Ізраїлі та США) перетворити Голодомор на квінтесенцію національної ідеології шляхом заснування Українського інституту національної пам'яті (2006), Меморіалів пам'яті героїв Крут (2007), Музею-меморіалу жертв Голодомору (2009) та нагородження Зіркою Героя України Р. Шухевича (2007) та С. Бандери (2010) виявилися кавалерійською атакою напередодні розгрому. Протягом 2010 року новий глава держави В. Янукович заморозив майже всі «меморіальні» проекти Ющенка, реструктурував вектор діяльності УІНП (директор якого В. В'ятрович, висуванець Ющенка, мусив тимчасово емігрувати, а його посаду за квотою КПУ, як учасника нової парламентської коаліції, обійняв поміркований В. Солдатенко), і неодноразово особисто висловлювався проти запланованої своїм попередником «ревізії історії». Показово, що в очах найбільш вірної радянському світогляду соціальної групи – ветеранів Червоної Армії – Янукович вбачався особою, дії якого були спрямовані на заколихування антагонізму між регіональними ідентичностями країни. А проте, економічна політика Януковича, зорієнтована на інтереси вузької групи лідерів крупного бізнесу, зрештою спричинила спалах громадянського конфлікту. Отож стратегія Януковича, в цілому підваживши реформістську модель націєтворення, обернулася більш виразним відчуженням владної еліти від решти суспільства.

Повалення 8 грудня 2013 р. представниками ВО «Свобода» пам'ятника В. Леніну в Києві під час Євромайдану стало силовою передмовою до теперішньої «декомунізації», четвертого етапу дерадянізації, який триває досі. По суті, день старту «ленінопаду» можна вважати символічним рубежем, що зафіксував початок переходу громадянського Майдану на радикальні позиції, коли вандалізм легалізувався як спосіб боротьби за прихильність мас. З приходом до влади лідерів Євромайдану та анексією Криму Росією легітимність нової влади у межах країни вимагала перегляду принципів національної єдності. Проте, ймовірно, на той час влада ще не мала чіткого проекту ідеологічної реформи. Не випадково, що інтерес до неї оновився навесні 2015 р. в обстановці гострої парламентської кризи, встановлення відносного затишшя на Донбасі та дипломатичних поступок української делегації в Мінську.

«Декомунізаційні» закони in corpore

Зважаючи на те, що на офіційному сайті Українського інституту національної пам'яті, співробітники якого розробили проекти Законів, термін «декомунізація» вжито без лапок і без синхронної прив'язки до денацифікації, мету правотворчої діяльності УІНП можна тлумачити не як сфокусовану виключно на дерадянізації. Хоча текст Закону про «Прозасудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів...» однією зі своїх цілей називає «забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина» і «недопущення будь-якої дискримінації за національною, соціальною, класовою, етнічною, расовою або іншими ознаками у майбутньому» [17], він, разом із тим, вказує лише на порядок ліквідації символів комуністичного ладу. Стаття 2 Закону визнає комуністичний режим злочинним, що є не лише оцінковою дією, похідною від ідеологічної візії нової влади, а й визначає, що весь період існування СРСР (як і УРСР) був ча-

сом злочинів і утисків громадянських свобод (включно з періодом Перебудови). Подібне формулювання викликає подив, адже за цією логікою, навіть рішення ВР УРСР про проголошення державного суверенітету України 16 липня 1990 р. та підняття жовто-синього прапора над Київрадою 24 липня 1990 року слід вважати епізодами тоталітарного панування в Україні. При цьому п.11 ст. 4 Закону дозволяє антикварну торгівлю радянською символікою, оскільки така діяльність начебто не спроможна пропагувати ідеали злочинного режиму. Водночас ст. 6 не гарантує державної охорони об'єктам, які мають подібну символіку. З огляду на те, що таких знаків збереглося багато на спорудах, пам'ятниках і обелісках (зокрема тих, які вшановують пам'ять загиблих у Другій світовій війні), держава фактично відмовилася від переслідування потенційних вандалів, але дозволила комерціалізувати перерозподіл історичних артефактів.

За одночасно внесеними змінами до Законів взагалі заборонялося висування на посаду сільських і міських голів, депутатів місцевих рад, народних депутатів України та Президента України особам, які пропагують ліву ідеологію з використанням комуністичних ознак і гасел, себто практично всім, хто вважає себе (і, за Конституцією, має на це право) комуністом або соціалістом. Найбільш резонансна складова Законів пов'язана з імперативним перейменуванням упродовж 6 місяців об'єктів топоніміки, в назвах яких згадуються («прославляються») радянські знаменні події, діячі або що. Ці назви було запропоновано змінити на нові, котрі б «вшановували пам'ять борців за незалежність України у ХХ ст.». Зважимо, що у п. 15 ст. 1 Закону «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» перераховано радикальні організації, причому деякі, як-от Антибільшовицький блок народів (АБН), були створені за фінансової підтримки Держдепартаменту США у роки «Холодної війни» з емігрантів-націоналістів західної української діаспори.

Не викликає сумніву, що прийняття цих нормативно-правових актів стало можливе внаслідок трансформації політичної системи, ідеологічний вектор якої набув відверто консервативно-націоналістичної форми: національна ідентичність повинна відігравати роль консолідаційного чинника в державі, де соціальне розшарування загрожує загострити соціальні вимоги, надавши тим самим тривалу політичну та електоральну підтримку для лівої опозиції.

Склад Верховної Ради, який ухвалив пакет законів, в ідеологічному та соціальному аспектах відображує інтереси крупного бізнесу з помітним укралпленням ліволіберального популізму («Батьківщина», Партія Олега Ляшка). Ф. Буркгардт, застосувавши індекс Райса (дає змогу з'ясувати, як в ході голосування в парламенті репрезентоване певне лобі), показав, що надшвидка законодавча активність ВРУ у випадку «декомунізаційних» законів (ухвалені одразу в першому читанні) засвідчила недотримання передбаченого Регламентом обговорення й доопрацювання законопроектів. Більше того, ухвалення законів, що мали настільки далекосяжні наслідки, відбулося за відсутності в день голосування не лише більшості народних депутатів та коливань у правлячій коаліції. Так, реально голосував на підтримку чотирьох законів лише 31 % депутатів від складу ВРУ, «за» (при відсутності в залі парламенту) – 49 % [3, с. 110], а 20 % були не присутніми або голосували «проти». Зважимо, що просту відсутність в момент голосування політичні соціологи звично тлумачать як «брак твердої позиції щодо даного питання», себто як «незацікавленість». Насправді, твердить Буркгардт, світова практика доводить: якщо депутат відсутній, він де-факто голосує «проти». Цікавим є й те, що з-поміж 18 депутатів-націоналістів «за» Закони проголосували тільки 6 [3, с. 111]. Як спосіб ухвалення законопроектів, так і законотворча ситуація у Раді загалом, продемонстрували кричущу нехтування процедурними нормами і, отже, порушили питання про статус цих Законів.

Певно, що однозначно позитивним результатом цього процесу мав стати

омріяний для істориків безперешкодний доступ до архівів СБУ, де зберігається значний пласт документів радянського часу, а відверто негативним – визнання бойових та парамілітарних націоналістичних структур у 1917–1953 рр. комбатантами і цим самим де-факто непричетними до скоєння злочинів проти людяності (Закони акцентували увагу на неправомірності засудження «борців за незалежність України» за критеріями кримінального законодавства). Як державна установа УІНП на чолі з істориком В. В'ятровичем, відомим своїми запереченнями участі ОУН та УПА у злочинах Голокосту та геноциду поляків на Волині, ймовірно в очікуванні неоднозначної реакції суспільства, вдався до роз'яснень щодо мотивів і практики «декомунізації». Так, її метою було названо «очищення публічного простору від тоталітарної символіки», «відхід від радянського минулого» і «відновлення історичної та соціальної справедливості» [7, с. 101]. В інтерв'ю урбаністському часопису «Місто» В. В'ятрович обмовився, що завданням декомунізації є «подолати комуністичну, тоталітарну спадщину, знівелювати її в історії, зробити так, щоб вона не відтворювалася і не впливала на сьогодення» [7, с. 101]. Причиною недостатньої демократичності українського суспільства він вважає запізнілу «декомунізацію» та реабілітацію радянського минулого президентом В. Януковичем.

Поза тим, у чому має полягати історична справедливість і чому вона зорієнтована на *селективну* колективну комеморацію ініціатори Законів не уклали. Сам факт того, що певний політичний лад визнано протиправним не в суді, а в парламенті, а глава держави підписує суперечливий з погляду права акт, свідчить про політичну ангажованість суб'єктів влади. Важливо відзначити, що значна частка громадян у цілому позитивно сприймають радянське минуле і становлять найбільш організований сегмент електорату лівих партій. Тим не менше, для порушників Закону № 317-VIII передбачено кримінальне покарання на строк до 5 з можливістю конфіскації майна (а в разі особливо злісного порушення – до 10 років ув'язнення) [17]. Отож до ідеологічного пресингу додається погроза застосування юридичного примусу, що загалом потверджує ідейно-класовий характер прийнятого законодавства, яке додатково вмотивоване наміром до перерозподілу електоральних сил у середовищі невдоволених владою (потенційно революційних) верств.

«Декомунізація»: юридичні колізії

З юридичної точки зору, Закон № 317-VIII порушує низку положень чинної Конституції України (ст. 15, 36, 37, 76, 85, 103). У цих статтях задекларовано свободу ідеологічного самовираження; неприпустимість цензури; скасування обмежень щодо об'єднання громадян у політичні партії; підкреслено, що заборона тих чи інших політичних партій можлива лише на підставі судового рішення; положення цього Закону обмежують право громадян обиратися до парламенту та на посаду Президента України. Отож до критиків «декомунізаційних» законів долучилися й правники, вказуючи на те, що вони порушують не лише Конституцію, а чимало інших нормативних актів, зокрема Кримінальний кодекс і закон про судочинство та статус суддів.

У контексті проголошеного урядом курсу на євроінтеграцію України в листопаді 2015 р. на «декомунізаторів» чекала неприємна несподіванка: Венеціанська комісія визнала закон № 317-VIII таким, що порушує стандарти Ради Європи і може вважатися антидемократичним знаряддям придушення опозиції [1, с. 148]. Європейське право, як відомо, ґрунтується на низці базових принципів: пріоритет міжнародних норм над національним законодавством, недопущення обмеження прав людини, інклюзивність замість ексклюзивної співучасті громадянського суспільства в урядуванні, перевага рішень судів над рішеннями органів влади. За цих умов чи не єдиним виходом для громадян України-противників «декомунізації» є вимагати скасування Закону № 317-VIII або звертатися до Європейського суду з прав лю-

дини у Страсбурзі. До речі, страсбурзький суд неодноразово ухвалював рішення на користь угорських і польських лівих, по яких теж пройшла (незрівнянно м'якша за українську) хвиля національних декомунізацій [1, с. 149]. Після того, як 16 грудня 2015 р. районний суд Києва (за позовом Міністерства юстиції України та за участю Уповноваженого ВРУ з прав людини!) заборонив діяльність КПУ, колись найбільшої партії у парламенті, нехтування «промоутерів євроінтеграції» порадами представників Ради Європи і порушення ними конституційних прав громадян на політичні об'єднання стали виразно дисонувати з проголошеним євроінтеграційним курсом країни.

Як і у випадку з Законом про Голодомор, метою «декомунізаційних» законів було не вшанування пам'яті жертв політичних репресій, а нав'язування (на це вказує відсутність попереднього публічного обговорення, типового для подібних процесів у решті східноєвропейських країн) громадськості такої стратегії розбудови суспільства, в якій орієнтація на правоконсервативні цінності мала переважати соціальні, ідеологічні та регіональні відмінності. При цьому роль громадськості як чинника подолання деструктивності таких відмінностей дивним чином відтінювалася на задній план. Зокрема, в роз'ясненнях УІНП щодо процедури перейменування географічних об'єктів вказано, що в разі, якщо місцева влада «не впорається з проведенням громадських обговорень», право ухвалювати рішення щодо перейменування автоматично переходить до державного органу вищого рівня [36]. Зрозуміло, що в сучасних реаліях це положення означає, що місцевій владі, якщо вона має побоювання щодо неприйнятності змін з боку громади, достатньо зімітувати діяльність, аби вулиця чи інший об'єкт було все рівно перейменовано, а пам'ятник повалено. До прикладу, Сполучені Штати, безумовний правовий орієнтир для нових демократій, неодноразово різко критикували вимогу провадити декомунізацію одночасно з люстрацією та лімітацією свободи слова, як це відбулося в Польщі, котра подається українськими ЗМІ як своєрідна оаза пост-комуністичного розквіту [45], а також в Угорщині.

Аналіз академічної дискусії про Закони на сайті часопису «Критики» показує, що, абсолютизуючи неоднозначний досвід східноєвропейських суспільств, команда В'ятровича свідомо оминає згадкою той факт, що рішення Європейського суду з прав людини змусили більшість урядів внести поправки до свого декомунізаційного законодавства [20], суттєво пом'якшивши його, наприклад, відмовитись від кримінального переслідування противників цих законів, а в Румунії, Угорщині, Чехії та Польщі – від офіційної заборони компартій. Наприклад, у справі «Вайнай проти Угорщини» страсбурзький суд оголосив про неприпустимість отождолення червоної зірки з тоталітарним режимом. Враховуючи те, що рішення цього суду є обов'язковими для України, а пов'язані з виконанням його ухвал витрати є частиною державного бюджету, потік позовних заяв здатний сколихнути черговий на скандал довкола України. Угорський прецедент вказує на те, що правова колізія є неминучою, позаяк тлумачення певного факту (використання комуністичної символіки, пропаганда лівої ідеології) як злочинного вимагає того, щоб він з необхідністю супроводжувався додатковими обтяжуючими діями (які, власне, і є об'єктом кримінального права). Саме на цій підставі конституційні суди ФРН, Чехії, Угорщини, Молдови та Польщі відмовилися визнати використання певної символіки правопорушенням [40]. Проте, в національному праві є чимало країн, які, засуджуючи нацизм, відмовилися урівняти цю ідеологію з комуністичною і тим паче піддати забороні її символічну культуру (Франція, Австрія, Норвегія, Бразилія і т.д.).

Не менш вагомим аргументом є те, що не всі мешканці України вважають радянську владу злочинною, а сумлінні історики фактологічно потверджують химерність таких «чорно-білих» маркерів щодо минулого. Простіше кажучи, Закон № 317-VIII свідомо спрямований створення нової штучної ідентичності за

рахунок на фрагментацію суспільства і віктимізації та поступовій маргіналізації мільйонів громадян, котрі співчують ідеології, близькій до комуністичної. Як слушно зауважила польська журналістка Г. Койнаш, В'ятрович і його однодумці не зробили жодних висновків зі спроб стрімкої дерадянзації періоду Ющенка.

«Декомунізація» і символічне перенормування легітимності

Один із головних мотивів на користь декомунізації полягає в тому, що подолання тоталітарного радянського спадку присутньо не позначиться на переслідуванні політичної опозиції, оскільки начебто «в Україні просто не існує європейських лівих», які змагають за цінності реальної свободи та демократії [2]. Інакше кажучи, через звернення до концептів т.зв. єврокомунізму з запереченням радянської моделі соціальної держави і подальшою її реінтерпретацією як антисоціальної, відбувається дискредитація комуністичної ідеології не як форми державної пропаганди, а саме як *ідеології соціального протесту*. Характерною рисою декомунізації є просування скасування деяких державних свят, встановлених ще за радянської доби, котрі в масовому уявленні ідентифікуються як «радянські», а між тим є властиво днями відзначення подій, пов'язаних із соціальною та професійною ідентичністю та солідарністю. Йдеться, зокрема, про День міжнародної солідарності робітниць (8 березня) та Міжнародний день солідарності трудящих (1 травня). Аргументи прихильників збереження цих свят умотивовані також острахом перед різким перериванням традиції вихідних днів і побоюванням збільшення робочого часу для найманих працівників. Прихильники скасування (формально «команда В'ятровича», неформально уряд) оперують аргументами «застаріlosti» та «ідеологічності» цих свят (які відзначають навіть у країнах розвинутого капіталізму, напр., у ФРН, Франції та Італії), а також економічними показниками недоотриманих коштів у неробочі дні. Так, на думку економіста М. Заболоцького, втрати від двох зазначених вихідних дорівнює 0,7 % ВВП або близько 14 млрд. грн. недоотриманого прибутку [16]. Економіста особливо настрахало те, що громадяни і організації у ці дні «сплячуть енергетичного вугілля, мазуту й природного газу на 31 % більше, ніж у будь-який інший період опалювального сезону» [16]. Однак «недоотриманий прибуток» є терміном, що стосується здебільшого власників підприємств, а не громадян у цілому, адже рекордні темпи тінізації економіки створили ситуацію, коли низькі податкові ставки і корупція чиновників уможливають те, що відрахування до бюджету від податків з середнього та крупного бізнесу залишаються нерелевантними отриманим їх власниками прибутком. У даному разі скасування двох вихідних днів присутньо не змінить описаного становища, даючи працівникам важливу можливість соціальної та родинної комунікації. З іншого боку, якщо зважити на те, що офіційний робочий день, приміром, у Франції становить 6, а не 8 годин, а кількість вихідних не менша за українські, теза про ледачість вітчизняних робітників і службовців і продуктивність іноземних розходиться з реальністю. Справді-бо, як доводить міжнародна статистика, найбільше працюють не найбагатші країни, а ті, де рівень ВВП на душу населення є меншим, ніж у розвинених країнах [25], де діє жорстке трудове законодавство та не існує численних профспілок. Економіст М. Заболоцький наприкінці своєї статті щиро шкодує, що приватний бізнес повинен дотримуватися таких «безглуздох», на його погляд, вимог регулятора як обов'язкові вихідні [16]. Певною мірою, означена позиція викриває економічне походження ініціативи зі скасування «комуністичних свят», яке уряд не готовий взяти на себе, а змушений прикривати власні наміри пропозиціями публічних осіб на кшталт В. В'ятровича. Найбільш кумедною стала пропозиція віце-прем'єр-міністра В. Кириленка перенести День космонавтики з 12 квітня (даніна радянській епосі) на інший день, прив'язавши його до історії української космічної галузі. Цю ідею різко розкритикував перший астронавт незалежної України Л. Каденюк, до дня польоту в космос якого пропонувалося її змістити [19].

Загалом, станом на грудень 2016 року, у рамках «декомунізації» було демонтовано 1320 пам'ятників В. Леніну та 1069 пам'ятників іншим радянським керівникам, перейменовано 51 483 вулиці (з них 200 у Києві), 32 міста й 955 населених пунктів [31]. Натомість постали 4 нові пам'ятники С. Бандері, на честь якого змінили назви 34 об'єктам топоніміки, зокрема у столиці [31]. У містах, де постаментам нашвидку замінили окремі частини, підлаштовуючи стару опору під нових героїв, політичний кіч виглядає ще різкіше (одеський Ленін став Дартом Вейдером, а в одному з містечок Луганщини, завдяки домальованим козацьким вусам і шапці-кучмі, він «став» уже Шевченком) [23]. Проте головна проблема «стихийного» повалення пам'ятників полягає в їх незаконності. Зауважмо, що пакет «декомунізаційних» законів *post factum* легалізував протиправні дії правих активістів, при чому щодо жодного з фактів вандалізму не відбулося належного кримінального провадження. На тлі українських реалій симптоматичною є оцінка американськими психологами В. Аленом і Д. Грінбергером актів вандалізму як відчайдушних (а відтак невдалих і, певною мірою, патологічних) спроб особи поширити відчуття контрольованості щодо змін навколо себе [42, с. 319].

Окремі факти перейменувань свідчили не про бажання позбутися радянського досвіду державотворення, а радше про «націоналізацію» історичного минулого. Так, топонімічні об'єкти, пов'язані з іменами К. Маркса, італійських анархістів (*sic!*) Нікола Сакко і Бартоломео Венцетті, діяча руху за деколонізацію П. Лумумби та інших, які ніколи не були членами КПРС чи співробітниками радянських каральних органів, теж підпали під дію законів про «декомунізацію». Як пояснив один із керівників УІНП О. Зінченко [13], це пояснювалося тим, що імена цих осіб активно використовувалися радянською тоталітарною пропагандою. Аргумент має і зворотну силу, позаяк імена Т. Шевченка та М. Драгоманова, І. Франка та Л. Українки (усі троє були соціалістами, а Франко – співголовою соціалістичної партії), а також М. Хвильового (член КП(б)У), Л. Курбаса, М. Куліша та численних інших діячів культури, за логікою законотворців, теж мали би стати об'єктами декомунізації, адже їхні імена та твори регулярно експлуатувалися тоталітарною державою. Вибірковість, помічена в Законах, обґрунтували тим, що ці особи зробили внесок значно більший за той, який вони зробили будучи комуністами або лівими активістами. Утім, твори того ж таки Т. Шевченка можна за бажанням визначити як заклик до дій, спрямованих на «розпалювання міжнаціональної, релігійної та соціальної ворожнечі» (ст. 161 Кримінального Кодексу України). Що вже казати про палкого реалізатора політики українізації Миколу Скрипника, який, між іншим, розпочав участь у Громадянській війні в Україні одним із керівників апарату ВЧК. І як ставитися до заборони вжитку імені одного з українофілів у лавах КПУ, непричетного до політичних репресій, героя шкільних підручниках 90-х Петра Шелеста? Або до ідейних переконань поета і комуніста Василя Симоненка, який наразі залишається в літературному каноні? І вже зовсім є загадкою, чому С. Петлюра, який все життя вважав себе соціалістом, уникнув згаданої заборони.

Для авторів Законів виявилось незначною дрібницею те, що більшість осіб із запропонованого УІНП переліку (520 осіб) для декомунізації, самі стали жертвами політичних репресій, а частина загинула під час Громадянської війни і до доби сталінізму була непричетна. Фактично, підхід УІНП до цього питання виражається в ототоженні жертв сталінізму зі сталінізмом як явищем, відтак вражає зухвалою непослідовністю та науковою непрофесійністю, які спроможна пояснити хіба що ідеологічна кон'юнктура нового політичного контексту.

Академічна дискусія і реакція влади

Важливим джерелом розуміння того чи іншого явища є реакція на нього експертів та інших публічних інтелектуалів. За даними соціологічного дослідження, проведеного у квітні 2017 року київським Центром Разумкова, 69 % експертів-політологів відмічають позитивний вплив декомунізації на форму-

вання загальнонаціональної ідентичності, тоді як 31 % впевнені у протилежному [12]. Приблизно такий розподіл відтворюється і в оцінці для масової свідомості історичної ролі українських націоналістичних рухів та їхніх діячів. Наведені вище дані засвідчують певний консенсус в експертному середовищі щодо необхідності продовження обраного курсу на конструювання націоцентричного модусу історичної пам'яті.

А все ж, процес «декомунізації» в силу своєї суперечливості й директивності, не міг не спровокувати гостру полеміку в колах українських та іноземних публічних інтелектуалів. Історикиня й професорка Києво-Могилянської академії Н. Яковенко виступила з панегіриком В'ятровичу, назвавши його діяльність на посаді голови УІНП «блискавичною» і такою, що «заслужує на пам'ятник» [5]. Схожу позицію зайняв і відомий американський історик українського походження Олександр Мотиль, відомий дослідженням європейських імперій і своїми заявами про необхідність «віддати Донбас і забути», який наголосив, що «рух України в напрямку Заходу неможливий без повного розриву з радянським минулим», оскільки «радянські конструкти перетворили Україну та українців на пасивний об'єкт історії» і що Закони роблять з українських націоналістів не святих, а «борців проти колонізації» [55, с. 58]. Більш зважену позицію продемонстрували професор Українського Католицького Університету історик Я. Грицак (котрий залюбки повторює тезу польського колеги Я. Гроса про те, що природа комуністичного режиму полягає в «розтратності людського матер'ялу»), котрий виступив з критикою «шкідливої політики», яку провадить УІНП. На думку Грицака, «декомунізація створює ілюзію, що історію можна подолати, лікуючи історичну пам'ять, але історія лікується не пам'яттю, а політичними реформами» [9]. Як і західні ліберальні історики, Грицак описує «комунізм в Україні» крізь призму амбівалентного поняття «модернізація», наголошуючи на тому, що комуністична влада не спромоглася модернізувати СРСР (!) [9]. Прибічник поступової і «м'якої» декомунізації політехнолог Тарас Березовець висловив упевненість, що «пам'ять про тоталітарні часи буде жити серед людей, навіть, якщо демонтувати всі пам'ятники» [39].

На відміну від українських гуманітаріїв і політологів західні експерти були значно обережнішими в оцінці перспектив «декомунізації» для стабілізації українського суспільства. Сам по собі різкий стрибок від одного історичного наративу до іншого загрожує травматизувати суспільну свідомість. Невдовзі після ухвалення Законів, 69 вчених з України та інших країн звернулися до П. Порошенка з відкритим листом, в якому закликали не підписувати увалені Верховною Радою законопроекти з огляду на те, що вони порушують конституційні норми, суперечать міжнародним зобов'язанням України та шкодять її іміджеві [18]. Не менш руйнівним, на думку підписантів, буде вплив Законів на політичне врегулювання на Сході України [20].

Один з підписантів листа, німецький політолог Андреас Умланд (Інститут Євроатлантичного співробітництва, Київ) підкреслив, що Закони написані непрофесійно, без урахування думки академічних експертів і без належного громадського обговорення. За словами Умланда, автори законопроектів з УІНП мають поміж закордонних колег загалом сумнівну наукову репутацію [33, с. 115]. Найбільшою проблемою, вважає експерт, є навіть не однозначна інтерпретація радянської історії як дзеркально подібної до історії нацизм, а моментальне її заміщення символікою таких не менш тоталітарних структур, як ОУН і УПА, котрі на Заході сприймаються як здебільшого ксенофобські [32]. На колективний лист представників академічної спільноти, як і на зауваги Венеціанської комісії, президент України відреагував мляво.

Важко не погодитися з думкою російського історика Михайла Гаухмана, що «декомунізація» замість дерадянізації означатиме й надалі ставлення правлячої

еліти до суспільства як до пасивного об'єкту, а юридична заборона ідеології свідчить про острах щодо зваженої оцінки попередніх поколінь народу України [8]. Звернімо увагу на важливу деталь: пост-революційний уряд виокремив для себе певну спорідненість «ідеологія комунізму – радянський лад – комуністична пропаганда» і, долаючи її юридично, релегітиме себе ідеологічно. Однак ідеологічну систему знищити неможливо – це комплекс поглядів, коріння яких слід шукати в політичній дійсності і – в разі їх відтворюваності в часі – у невідповідному попиту певних соціальних груп. Натомість структурне втілення цих поглядів (рух, партія, політична система) можна позбавити інституційних ресурсів – такою б і мала бути модель дерадянзації. Як висловився А. Портнов, учасникам тяганини про «історичну правду», як і раніше, бракує готовності до контекстуалізації історичних проблем без їх політизації [27].

«Декомунізація» і громадськість: соціологічний аспект

Зрозуміти соціологічну специфіку української «декомунізації» можна в рамках регіонального протистояння ідентичностей. Цей процес, по суті, годі розглядати окремо від реабілітації та увічнення націоналістичного тренду в політиці нової України. На тлі відмови від радянських символів і героїки владою посилено просувався новий пантеон героїв та політичних кредо. З початком війни на Донбасі президент Порошенко став дедалі активніше залучати (вперше під час інавгурації у червні 2014-го) у своїх офіційних зверненнях типово націоналістичний слоган «Слава Україні!». Таке звертання до військових і загалом до громадян зробило небезпідставними припущення окремих іноземних ЗМІ стосовно намагання очільника держави зміцнити свій авторитет завдяки використанню спричинених війною ультрапатріотичних настроїв.

У травні 2014 р. авторитетна соціологічна група «Рейтинг» провела опитування щодо оцінки населенням постаті С. Бандери. В ході опитування було виявлено, що лише 31 % респондентів схвально відгукнувся про Бандеру, при чому понад 76 % осіб з цієї категорії мешкало на Західній Україні і лише 8 % на Сході, тоді як про негативну оцінку його особистості заявило 48 % опитаних [46, с. 260]. Цю конфігурацію оцінок варто пов'язувати з впливом збройного конфлікту на Сході України, позаяк ще в 2012-му позитивно ставилися до Бандери лише 20 % українців, майже всуціль на Заході [46, с. 260]. Рішення зробити з керівника ОУН фігуру консолідації у період кризи є радше невдалим, оскільки він не визнавав окремої ідентичності російськомовних українців.

Відмітимо, що зростання популярності Бандери збіглося зі зменшенням позитивного ставлення до Росії – з 78 % у лютому 2014-го до 30 % на травень 2015-го. Порівняймо ці дані з настроями ностальгії щодо СРСР. Якщо через півроку після старту «декомунізації» (жовтень 2015) 31 % шкодував про розпад Радянського Союзу і ще 14 % не мали щодо цього чіткої позиції, то рік по тому кількість тих, хто відчував ностальгію, навіть збільшилася до 35 % [14], зрівнявшись з показниками 2010 року. Парадоксально, але навіть серед тих, хто назвався прибічниками ПО «Самопоміч» і ВО «Свобода» число ностальгуючих склало 9 і 8 %, при чому 44 % з них україномовні (у жовтні 2015 таких було 23 %).

На ці параметри накладаються й результати опитування (листопад 2016) про ставлення до процесу декомунізації [29]. Так, заборона комуністичної ідеології (так було сформульоване запитання) знайшла підтримку 48 % і осуд 36 % опитаних, тобто за два роки після Євромайдану цей діапазон присутньо не змінився. При цьому ініціативу демонтажу радянських пам'ятників і директивне перейменування вулиць не підтримує близько 60 % громадян (навіть серед тих, хто не ностальгує за СРСР). Крім того, помітна тенденція до зниження підтримки Бандери (35 % позитивно, 46 % негативно) та засудження постатей Леніна й Сталіна (відповідно 25 % і 22 %). Водночас, хоча кількість прибічників ОУН і УПА зростає (протягом 2014-2015 рр. з 27 % до 41 %), їхня частка в цілому

залишається регіонально забарвленою (76 % прибічників у шести західних областях) і ледь перевищує частку своїх опонентів (38 % у 2015-му) [15]. Наведені дані дають підстави висувати, що розкол у поглядах відображає наявність в Україні двох полярних ідентичностей. Очевидно, що українці не демонструють в цьому питанні однаковості, а вплив ЗМІ (як українських, так і іноземних) не здатен змінити позицію третини населення країни. Таким чином, кожен третій є мовчазним або прямим критиком «декомунізації», а отже і радикальних стратегій нової влади в цілому. Для коректнішої інтерпретації результатів подібних соціологічних досліджень резонно було би залучати не тільки етнолінгвістичні характеристики, а й ідеологічні симпатії респондентів.

Щоб оцінити рівень просування й попередні наслідки проекту «декомунізації», а також зв'язок цих величин із легітимацією дій владної структури, звернімося до результатів соціологічних опитувань, проведених у Центральній Україні, зокрема в репрезентативній для настроїв населення цього регіону Полтаві. За даними ГО «Інститут аналітики та адвокації» [21], проведене в Полтаві, найменше схвалюють «декомунізацію» працюючі жінки у віці 30–49 років, при тому, що 25 % молоді міста (віком до 30 років) симпатизують цьому процесові, а 27 % ставляться до нього негативно [21]; 27 % літніх людей (віком 60 років і більше) схвалюють, стільки ж не схвалюють зміст Законів. Показово, що представники УІНП готові йти навіть на зміну до реєстру національних культурних пам'яток, аби лише демонтувати деякі з шедеврів радянського авангарду (серія барельєфів в київському метрополітені, пам'ятник М. Щорсу у столиці тощо).

Своєрідним саботажем «декомунізації» в УІНП вважають перейменування на «безликі, а не історичні назви населених пунктів» [10], коли замість Ленінського постає, скажімо, Грушівка, а замість вулиці Щорса – Квітнева, що, на думку ідеологів «декомунізації», є свідченням живості радянського спадку в умах місцевих жителів, бо ж, як висловився один з керманців УІНП Б. Короленко, «історія для них [місцевих мешканців] починається у 1918 році з приходом радянської влади» [10]. Зауважмо, що подібна іронія приховує легковажне ставлення до повноважень органів місцевого самоврядування, яким за участі місцевих мешканців належить вирішувати як і що найменувати. Кумедна історія з перейменуванням Комсомольська на Горішні Плавні (засноване 1960 року місто не мало історичної урбаністичної назви) показує, як відбувається декомунізація в економіці, точніше як дерадянізація мимохіть обертається звеличенням деіндустріалізації [1, с. 150].

«Зворотна передача» убик історизації топоніміки може потягнути за собою негативні соціальні конотації, нехтування соціальними здобутками суспільства і несподівано посилювати не ідеологічну, а якраз міжкласову конфліктність. Так, у м. Ніжин (Чернігівська обл.) вулицю М. Крапив'янского (більшовика, організатора партизанської боротьби проти німецької окупації 1918 року) без погодження з мешканцями вулиці перейменували на Графську (стара назва), що репрезентує пріоритет цінностей станового суспільства.

Разом із тим, опитування, проведене Ukrainian Institute for the Future у грудні 2016 року, показало, що навіть найбільша частка абсолютних прибічників «декомунізації» на Заході країни, не перевищує 34 % («повністю підтримую»), оскільки 37 % мешканців Галичини й Волині висловилися на її підтримку з вагомим зауваженням, що «в країні є більш важливі проблеми» [37]. Максимальне схвалення в інших регіонах коливалося від 25 % на Харківщині, Сумщині та Чернігівщині, до 21 % респондентів на Півдні України. Найменше підтримали кампанію у Центрі (майже 17 %) та на неокупованій території Луганської й Донецької областей («однозначно підтримую» – 11 %). Характерно, що в обох областях також розгашовано найбільше категоричних противників «декомунізації», відповідно 35 % і 30 % громадян [37]. Таким чином, у цілому по країні 23 % повністю виправдовують доцільність «декомунізації», 31 % підтримують, але не

схвалюють командний спосіб реалізації, ще 20 % взагалі не підтримують і 19 % ставляться до неї індивідуально [37]. Якщо до цього додати, що, попри наведені дані, в УІНП переконані, що декомунізація є «ініціативою низів», схвалена «переважною більшістю громадян» [39], тоді доводиться визнати директивний характер провадженої політики і небажання рахуватися з неоднозначними суспільними настроями. Про це свідчить і той факт, що президент П. Порошенко підписав Закони лише 15 травня 2015 р., через тиждень після святкування Дня перемоги, ймовірно остерігаючись стихійного незадоволення ветеранів та опозиційно налаштованої частини суспільства.

Масові настрої щодо заходів із «декомунізації», неоднозначне до них ставлення наводять на думку про те, що реальною проблемою для українського суспільства є зростання відчуження мешканців Півдня і Сходу в постмайданній Україні. Вертикальні ініціативи парламенту та президента ігнорують світоглядні позиції значної частини громадян і спрямовані на дискредитацію їхніх поглядів аж до визнання їх злочинними чи «антиукраїнськими». Прикладом є реакція місцевої громади колишнього Кіровограда на перейменування назви міста на «Кропивницький». І хоча більшість містян, у відповідності з нормами Закону № 317-VIII, пристали на повернення місту історичної назви Єлисаветград, націоналістична меншість просувала інші альтернативи. Упродовж 2015 року в Кіровограді відбулося кілька мітингів, які продемонстрували розбіжність між громадською думкою та волею прибічників «проукраїнської назви» [38, с. 220–222]. Тим не менше, у квітні 2016 року рішенням ВРУ було змінено назву обласного центру, щоправда цьому рішенням симпатизувало не більше 8 % жителів [46, с. 262]).

Цей випадок не поодинокий і є маркером ставлення можновладців до громадської думки. В інтернет-спільнотах та у друкованих часописах, наприклад, в «Українському журналі», деякі автори всерйоз наголошують, що під час «декомунізації» думкою громадян правомірно (sic!) знехтувати, оскільки вона пройшла формування в категоріях радянської і російської (sic!) пропаганди [30, с. 12]. Сам по собі такий акцент промовисто підкреслює потужні консервативні чинники формування нової, нерадянської, ідентичності.

Разом із тим, в офіційних ЗМІ стратегія влади зазвичай подається як складова «європейського вибору» суспільства без згадки про питому вибірковий характер цього процесу, як і про в цілому стриману, а іноді негативну реакцію на декомунізацію країн-сусідів України. Так, перейменування вулиць на пошану ОУН і УПА, зокрема у Києві, і послідовна відмова дати офіційну оцінку влаштованим бандерівцями етнічним чисткам під час Другої світової війни викликали шквал обурення в Польщі [22, с. 19], як це вже мало місце після Указу президента Ющенка про нагородження Бандери Зіркою Героя України. Відтак Україна ризикує нормалізацією стосунків зі своїм головним зовнішньополітичним партнером в ЄС. Скидається на те, що внутрішня політика для легітимації рішень П. Порошенка і уряду за умов систематичної кризи мала визначальне значення.

Як показує аналіз подій, за умови послаблення конфлікту на Півдні та Сході у 2014-му проект декомунізації був би практично неможливий або, принаймні, виявився б не настільки докорінним. Фактичний дефолт держави у 2015 році супроводжувався мілітаризацією економіки та наступом на соціальні гарантії громадян. Зменшення державних дотацій, політика «затягування пасків» водночас зі зростанням воєнного бюджету з близько 25 млрд. грн. (або 1,5 % ВВП) в 2014 році до 100 млрд. грн. (або 5 % ВВП) у 2016 році [6] вимагали від уряду гнучкої інформаційної кампанії, спрямованої на підтримку довіри серед населення. У цьому руслі Закони про «декомунізацію» варто розглядати як один із інструментів релегітимації владних інститутів.

Можливо, ухвалені закони були б ідеологічно збалансованими, якби не субститували радянську міфологію націоналістичною. Але насправді такий варіант

увести важко: як найбільш мобілізована сила, радикально праві виконують функцію військового та ідеологічного оплоту правлячої еліти, цим самим диктуючи формат ідеологічного супроводу нової політичної стратегії. Таким чином, відродження антикомуністичної риторики має на меті досягнення відразу двох цілей: (а) нейтралізацію впливу російських медіа на свідомість східних українців через утворення унітарного медіа-поля і (б) узмістовнення ідеї національної єдності, оригінальну версію якої владні еліти незалежної України так і не спромоглися виробити. У площині прагматичної політики «декомунізаційні» закони повинні протидіяти очікуваному в умовах кризи відновленню позицій лівих сил і соціальної мобілізації ними невдоволених режимом громадян. Цим, вірогідно, й пояснюється їх правова неоднозначність і рішучість реалізації.

ВИСНОВКИ

Будь-яке ототожнення (зведення ознак одного явища до ознак іншого явища за умови неврахування відмінностей між ними) історичних явищ зазвичай скероване конкретними політичними мотивами. Уподібнювати комунізм і нацизм лише на основі поверхової генералізації механізмів управління суспільством є непрофесійним і навіть ризикованим наміром. У кращому разі альтернативний дискурс має запропонувати нові соціальні цінності й пріоритети, котрі рівною мірою гарантують економічний та символічний комфорт широким верствам громадян. А проте, правлячій українській еліті наразі нема чого запропонувати, крім примарної інтеграції до співтовариства, яке з побоюванням стежить за провадженими в Україні реформами. Те саме справедливо і щодо перенормування радянського минулого: радянську державу, яка за жодними параметрами не відповідала описам марксистськими класиками критеріїв комуністичного суспільства, але взяла на озброєння спотворені догми марксизму, оголошено (в добрих традиціях радянського офіціозу) історичним втіленням комунізму – і відтак піддано забуттю. З погляду соціального психолога, годі й казати про глибоко вкорінене у мисленні й діях декомунізаторів «колективне несвідоме» більшовизму.

Кампанії з «декомунізації» у країнах Центрально-Східної Європи наражаються на численні культурні перестороги й психологічні бар'єри. Свого часу дослідник колективної пам'яті Гаральд Вельцер на прикладі повоєнного досвіду ФРН довів, що тенденцією сучасних суспільств є розбіжність між державною політикою уніфікації (макро)пам'яті (створення меморіальних комплексів, введення офіційних дат вшанування героїв, шкільний курс історії) та приватною й родинною (мікро)пам'яттю, яка зазвичай ускладнює й суперечить зовнішнім пояснювальним схемам минулого [4]. Національна культура комеморації спирається на поколіннєві комунікативні коди опису минулого, його актуалізацію в нових дискурсах влади й на візуалізації подій через канали ЗМІ. Отже, те, що ми звикли називати історичною пам'яттю про радянський режим, є полісемантичним конструктом, який зазнав часових видозмін. В його осередді функціонально перетнулися як певний політичний лад, його ідеологічні завдання, так і питома для держави потреба контролювати соціальну реальність. Інакше кажучи, неможливо напевне відокремити дійсне «було» від оцінкового «було» без посідання конкретної ідеологічної настанови, спрямованої на використання цього «було» в інтересах проектованого «має стати...».

У цьому сенсі складність прогнозування ймовірних наслідків й аналізу рецепції «декомунізації» у межах цілого суспільства полягає у двох аспектах. По-перше, різні соціальні групи й покоління пам'ятають по-різному, адже мають відмінні, власні пріоритетні, імперативи пам'яті про історичні явища, оскільки у свідомості представників різних соціальних класів акцентуються неоднакові аспекти суспільних відносин, важливі для них через репрезентацію у їхній соціально-професійній (чи класовій) свідомості. Так, скажімо, представники робітничого середовища схильні надавати більшої ваги таким процесам, як боротьба за соціальні

права, пам'ять про страйки й успіхи профспілкового активізму, факти взаємної допомоги у трудовому колективі під час конфлікту з власником, політизація трудових вимог, а меншою мірою про культурні прориви у мистецтві, особливості парламентської боротьби (аргументом на користь вибірковості «робітничої свідомості» є її суцільна залежність від робочого часу й брак дозвілля). Навпаки, представники інтелектуальних кіл та бізнесу у своїх спогадах, як правило, взагалі не згадують класових конфліктів, відтворюють їх уривчасто або деформовано, приписуючи ті чи інші події якимось незалежним чинникам (причиною заворушень на підприємстві можуть назвати не погані умови праці, а, наприклад, інсинуації конкурентів чи навіть «ледарство» самих працівників). Зовсім інакше здійснюють вибірку з суспільних подій клірики. Якщо «приміряти» цю матрицю на політичні зміни січня 1918 року в Києві, то один і той самий концепт революції викликав би у цих верстах абсолютно протилежні асоціації: у робітників історична пам'ять безпосередньо пов'язала би означену дату з повстанням на «Арсеналі», у селян – зі стихійною демобілізацією та формальним узаконенням Центральною Радою «чорного переділу» літа-осені 1917-го, в діячів церкви – з репресіями більшовиків проти священства, у представників крупного капіталу – зі страхом перед націоналізацією промисловості «українцями», так і більшовиками.

По-друге, співіснування в масовій свідомості офіційних ідеологічних концептів і фольк-культурних уявлень та стереотипів може призводити до їхніх несподіваних комбінацій і зчеплень-розривів за внутрішньою, неочевидною логікою. Вжитий нами термін «комбінація» якнайліпше виказує цю специфічну неоднозначність колективного пригадування минулого. У рамках творення колективних образів минулого *психомнемонічні аберації*, які в уяві живих свідків набувають «більшої реалістичності», ніж історично зафіксовані факти, часто використовуються істориками-інтерпретаторами, а вслід за ними публіцистами, для надання «смутному минулому» чіткіших, «впізнаваних» обрисів (популярний на сьогодні напрямок «усна історія» дає чимало підстав для роздумів щодо цієї проблеми). І все ж, проблематичним аспектом українського варіанту «декомунізації» є не стільки її політична контекстуалізація як така, скільки форматизація цього процесу в рамках домодерного націоналістичного дискурсу. Політична еліта, котра тяжіє до подібної настанови, повсякчас змушена радикалізувати засади колективної ідентичності на протиставленні «своїх – чужих».

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Артюх В., Пілаш Д. «Декомунізаційна» законотворчість: чим шкідливе нове антикомуністичне законодавство // Спільне (Журнал соціальної критики), 2016, № 10, С. 145–151.
2. Божко Я. Деполітизація радянського досвіду як сенс декомунізації (22.12. 2016), – URL: <http://apolit.info/depolytization-radysanskogo-dosvidu-yak-sens-dekomunizatsiyi/>. (Дата звернення 18.04.2017)
3. Буркхардт Ф. Законы о декоммунизации: историческая политика и законодательная деятельность Верховной Рады Украины // Форум новейшей восточноевропейской истории и культуры (Русская версия), 2015, № 1, С. 99–112.
4. Вельцер Х. История, память и современность прищело: Память как арена политической борьбы // Неприкосновенный запас, 2005, № 2–3, – URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/vel3.html>. (Дата обращения 24.04.2017)
5. Відомий історик Наталя Яковенко про декомунізацію (30. 12. 2016), – URL: http://galinfo.com.ua/news/vidomyy_istoryk_natalya_yakovenko_pro_dekomunizatsiyu_248577.html. (Дата звернення 30.04.2017)
6. Військовий бюджет України, – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8. (Дата звернення 1.05.2017)
7. Вятрович В. Декомунізація: важливий процес, не лише результат // Місто: історія, культура, суспільство (Е-Журнал урбаністичних студій), 2017, № 1, С. 101–112.

8. Гаухман М. Справа про декомунізацію // Критика. – URL: <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/sprava-pro-dekomunizatsiyu>. (Дата звернення 1.05.2017)
9. Грицак Я. Декомунізація в Україні: pro et contra (26.11.2016), – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3ij93pfJLM>. (Дата звернення 23.04.2017)
10. Гришко Л. Вісім фактів про декомунізацію в Україні // Deutsche Welle (9 квітня 2016), – URL: <http://www.dw.com/uk/%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%96%D0%BC-%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B7-%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96/a-19174856>. (Дата звернення 30.04.2017)
11. Декомунізація // Український Інститут національної пам'яті (Інфографіка), – URL: <http://www.memory.gov.ua/page/dekomunizatsiya-0>. (Дата звернення 11.04.2017)
12. Декомунізація сприяє формуванню спільної ідентичності – дослідження Центру Разумкова (13 квітня 2017). – URL: http://galinfo.com.ua/news/dekomunizatsiya_spruyaie_formuvannyu_spilnoi_identychnosti_doslidzhennya_tsentru_razumkova_257494.html. (Дата звернення 16.04.2017)
13. Деленинизация и декоммунизация Киева (Обозреватель ТВ, 3. 12. 2015). – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2mhd2WMkmAU>. (Дата звернення 28.04.2017)
14. Динаміка ностальгії за СРСР (вересень 2016). – URL: <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/c910ad1d40079f7a2a28377c27494738.html>. (Дата звернення 12.04.2017)
15. Динаміка ставлення до ОУН-УПА (жовтень 2015). – URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_otnosheniya_k_priznaniyu_oun-upa.html. (Дата звернення 14.04.2017)
16. Заболоцький М. Декомунізація вихідних: погляд економіста // Новое время–Бизнес (1 березня 2017). – URL: <http://biz.nv.ua/ukr/experts/zablotskiy/dekomunizatsiya-vihidnih-pogljad-ekonomista-728216.html>. (Дата звернення 17.04.2017)
17. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (9. 04. 2015). – URL: <http://www.memory.gov.ua/laws/zakon-ukraini-pro-zasudzhennya-komunistichnogo-ta-natsional-sotsialistichnogo-natsistskogo-tota>. (Дата звернення 5.04.2017)
18. Западные ученые – против закона о декоммунизации Украины. (21 апреля 2015), – URL: http://www.bbc.com/russian/multimedia/2015/04/150421_bbseva_scholars_decommunisation_bill (Дата звернення 19.04.2017)
19. Каденюк проти перенесення Дня космонавтики на дату його польоту // Українська правда (13 квітня 2017). – URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/04/13/7141155/>. (Дата звернення 19.04.2017)
20. Койнаш Г. «Декомунізаційні» закони: небезпечний потенціал сіяння розбрату і гарантований судовий розгляд у Страсбурзі // Критика. Травень 2015, – URL: <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/dekomunizatsiyi-zakony-nebezpechnyy-potentsiyal-siyannya-rozbratu-i-garantovanyu>. (Дата звернення 27.04.2017).
21. Кролевська К. Більше половини полтавців проти закону про заборону комуністичної символіки (27 квітня 2015), – URL: <http://archive.kolo.poltava.ua/reaktsiya-gromadi/bilshopolovini-poltavtsiv-proti-zakonu-pro-zaboronu-komunistichnoyi-simvoliki-26067.html>. (Дата звернення 21.04.2017).
22. Малес Л. Дискурс декомунізації в Києві // Соціологічні студії, 2016, № 2 (9), С. 16–21.
23. На Луганщине из Ленина сделали Шевченко, – URL: <http://korrespondent.net/ukraine/3685265-na-luhanschynе-yz-lenyna-sdelaly-shevchenko>. (Дата звернення 14.04.2017).
24. Немецкий политолог Умланд о войне с Россией, страхах Европы и вступлении Украины в НАТО. (20 серпня 2015). – URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2015-08-20/evropa-boitsya-trety-mirovoy-voynyi-rossiya-igraet-s-etim---nemetskiy-politolog/2122>. (Дата звернення 19.04.2017)
25. Страны мира, где люди работают больше всего (19 мая 2015), – URL: <http://fullpicture.ru/obshhestvo/strany-mira-gde-lyudi-rabotayut-bolshe-vsego.html>. (Дата звернення 02.05.2017).
26. Підсумки декомунізації в Україні: 32 міста отримали нові назви (3 січня 2017), – URL: <http://ukr.segodaya.ua/ukraine/itogi-dekommunizatsii-v-ukraine-32-goroda-poluchili>

novue-nazvaniya-784394.html. (Дата звернення 14.04.2017).

27. Портнов А. Про декомунізацію, ідентичність та історичні закони дещо інакше // Критика. Травень 2015, – URL: <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/pro-dekomunizatsiyu-identychnist-ta-istorychni-zakony-deshcho-inakshe>. (Дата звернення 30.04.2017).

28. Рябчук М. Декомунізація чи деколонізація? Що показали політичні дискусії з приводу «декомунізаційних» законів? // Наукові Записки ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса, 2016, Вип. 2 (82), С. 104–117.

29. Ставлення до окремих історичних постатей та процесу декомунізації в Україні (листопад 2016), – URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/otnoshenie_k_otdelnym_istoricheskim_lichnostyam_i_processu_dekommunizatsii_v_ukraine.html. (Дата звернення 14.04.2017).

30. Тодоров І. Чи варто грати в демократію при декомунізації? // Український Журнал, 2016, № 1, С. 12–13.

31. У В'ятровича прозвітували про тисячу повалених Ленінів // Українська правда (27 грудня 2016), – URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/12/27/7131067/> (Дата звернення 21.04.2017).

32. Умланд А. В Украине за декоммунизацией идёт новая мифологизация истории (11 липня 2016 р.), – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-eBSkMJ0oHw> (Дата обращения 14.04.2017).

33. Умланд А. Сильвестр Сталлоне как боксер: по поводу законов о декоммунизации и (псевдо)экспертной среде в постсоветской Украине // Форум новейшей восточноевропейской истории и культуры (Русская версия), 2015, № 1, С. 113–117.

34. Умланд и еще 62 ученые просят Порошенко не подписывать законы по декоммунизации, – URL: <http://vlada.io/news/umland-i-eshhe-62-uchenyie-prosyat-poroshenko-ne-podpisyivat-zakonyi-po-dekomunizatsii/>. (Дата обращения 14.04.2017).

35. Хітрова Т. «Декомунізація» як риторичний дискурс та джерело формування амбівалентних смислів у сучасному інформаційному просторі України // Образ, 2015, № 3 (18), С. 60–67.

36. Хто й за якою процедурою перейменовує географічні об'єкти, – URL: <http://www.memory.gov.ua/page/faq-khhto-i-za-yakoju-protseduroyu-pereimenovue-geografichni-obekti>. (Дата звернення 14.04.2017).

37. Чи підтримують українці декомунізацію? Інфографіка (29 грудня 2016), – URL: http://galinfo.com.ua/news/chy_pidtrymuuyut_ukraintsi_dekomunizatsiyu_infografika_248474.html. (Дата звернення 14.04.2017).

38. Чорний О. Декомунізація, Єлисаветград та загроза національній безпеці // Місто: історія, культура, суспільство (Е-Журнал урбаністичний студій), 2017, № 1, С. 207–225.

39. Швидко А. В'ятрович: декомунізація – процес, породжений Майданом (23.05.2015), – URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/27751620.html>. (Дата звернення 14.04.2017)

40. Яворський В. Аналіз закону про заборону комуністичних символів // Бюлетень «Права людини» (1 травня 2015), – URL: <http://khp.org/index.php?id=1430493970>. (Дата звернення 14.04.2017).

41. Як проходить декомунізація в Україні та сусідніх країнах. Інфографіка, – URL: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/jak-prohodit-dekomunizatsija-v-ukrajini-ta-susidnih-krajinah-infografika-86486.html> (Дата звернення 14.04.2017).

42. Allen Vallen L., Greenberger D. An Aesthetic Theory of Vandalism // Crime & Delinquency, 1978, vol. 24, p. 309–321.

43. Machulin L. The Role of De-Communization and Commemoration (Immortalization) in the Formation of the Worldview of the Post-Soviet Individual // Вісник ХДАДМ, 2015, № 3, С. 70–73.

44. Motyl A. J. Facing the past: in Defense of Ukraine's New Laws // World Affairs, vol. 178, no. 3, 2015, p. 58.

45. Nalepa M. This is what the gradual erosion of rule of law looks like in Poland, – URL: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/01/23/this-is-what-the-gradual-erosion-of-rule-of-law-looks-like-in-poland/?utm_term=.3769d6046335. (Accessed 11.04.2017)

46. Shevel, O. The Battle for Historical Memory in Postrevolutionary Ukraine // Current

History: October 2016, vol. 116, No. 783, P. 258–263.

REFERENCES:

1. Artiukh V., Pilash D. «Dekomunizatsiina» zakonotvorchist: chym shkidlyve nove antykomunistychnе zakonodavstvo [«De-communization « lawmaking: the harmful new anti-Communist legislation] // Spilne (Zhurnal sotsialnoi krytyky), 2016, № 10, S. 145–151.
2. Bozhko Ya. Depolityzatsiia radianskoho dosvidu yak sens dekomunizatsii (22.12.2016) [Depoliticization of the Soviet experience as the meaning of de-communization], – URL: <http://apolit.info/depolityzatsiya-radianskogo-dosvidu-yak-sens-dekomunizatsiy/>. (Accessed 18.04.2017)
3. Burkkhardt F. Zakony o dekomunizatsii: istoricheskaya politika i zakonodatel'naya deyatel'nost' Verkhovnoy Rady Ukrainy [the law of decommunisation: historical policy and legislative activity of the Verkhovna Rada of Ukraine]// Forum noveyshey vostochnoevropeyskoy istorii i kul'tury (Russkaya versiya), 2015, № 1, S. 99–112.
4. Vel'tser Kh. Istoriya, pamyat' i sovremennost' prishlogo: Pamyat' kak arena politicheskoy bor'by [History, memory and the present past: Memory as an arena of political struggle] // Neprikosnovennyi zapas, 2005, № 2–3, – URL: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/vel3.html>. (Accessed 24.04.2017)
5. Vidomyi istoryk Natalia Yakovenko pro dekomunizatsiiu (30. 12. 2016) [The famous historian Nataliya Yakovenko decommunisation], – URL: http://galinfo.com.ua/news/vidomyy_istoryk_natalya_yakovenko_pro_dekomunizatsiyu_248577.html. (Accessed 30.04.2017)
6. Viiskovyi biudzhет Ukrainy [The military budget of Ukraine], – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8. (Accessed 1.05.2017)
7. Viatrovych V. Dekomunizatsiia: vazhlyvyi protses, ne lyshe rezultat [Viatrovych Century Decommunization: an important process, not only the result] // Misto: istoriia, kultura, suspilstvo (E-Zhurnal urbanistychnykh studii), 2017, № 1, S. 101–112.
8. Haukhan M. Sprava pro dekomunizatsiiu [Case decommunisation]// Krytyka. – URL: <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/sprava-pro-dekomunizatsiyu>. (Accessed 1.05.2017)
9. Hrytsak Ya. Dekomunizatsiia v Ukraini: pro et contra (26.11.2016) [Decommunization in Ukraine: pro et contra], – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3ij93pfJLM>. (Accessed 23.04.2017)
10. Hryshko L. Visim faktiv pro dekomunizatsiiu v Ukraini [Eight facts about decommunization in Ukraine] // Deutsche Welle (9 kvitnia 2016), – URL: <http://www.dw.com/uk/%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%96%D0%BC-%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96/a-19174856>. (Accessed 30.04.2017)
11. Dekomunizatsiia [Decommunization] // Ukrainyski Instytut natsionalnoi pamiaty (Infografika), – URL: <http://www.memory.gov.ua/page/dekomunizatsiya-0>. (Accessed 11.04.2017)
12. Dekomunizatsiia spryiaie formuvanniu spilnoi identychnosti – doslidzhennia Tsentru Razumkova (13 kvitnia 2017) [Decommunization promotes the formation of a common identity – a study of the Razumkov Centre], – URL: http://galinfo.com.ua/news/dekomunizatsiya_spryiaie_formuvanniu_spilnoi_identychnosti__doslidzhennya_tsentru_razumkova_257494.html. (Accessed 16.04.2017)
13. Deleninizatsiia i dekomunizatsiia Kieva (Obozrevatel' TV, 3. 12. 2015) [Deleninisation and decommunization Kiev], – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2mhd2WMkMAU>. (Accessed 28.04.2017)
14. Dynamika nostalgii za SRSR (veresen 2016) [Dynamics of nostalgia for the Soviet Union], – URL: <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/c910ad1d40079f7a2a28377c27494738.html>. (Accessed 12.04.2017)
15. Dynamika stavlennia do OUN-UPA (zhovten 2015) [Dynamics of attitudes towards the OUN-UPA], – URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dynamika_otnosheniya_k_priznaniyu_oun-upa.html. (Accessed 14.04.2017)
16. Zabolotskyi M. Dekomunizatsiia vykhidnykh: pohliad ekonomista [Decommunization output: an economist's perspective] // Novoe vremia–Byznes (1 bereznia 2017). – URL: <http://>

biz.nv.ua/ukr/experts/zablotskiy/dekomunizatsiya-vihidnih-pogljad-ekonomista-728216.html. (Accessed 17.04.2017)

17. Zakon Ukrainy «Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky» (9. 04. 2015) [The law of Ukraine «About the condemnation of the Communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbols»] – URL: <http://www.memory.gov.ua/laws/zakon-ukraini-pro-zasudzhennya-komunistichnogo-ta-natsional-sotsialistichnogo-natsistskogo-tota>. (Accessed 5.04.2017)

18. Zapadnye uchenye – protiv zakona o dekomunizatsii Ukrainy. (21 aprelya 2015) [Western scientists opposed the law on de-communization of Ukraine], – URL: http://www.bbc.com/russian/multimedia/2015/04/150421_bbseva_scholars_decommunisation_bill (Accessed 19.04.2017)

19. Kadenuk proty perenesennia Dnia kosmonavtyky na datu yoho polotu [Kadenuk against the postponement of the Day of cosmonautics on the date of his flight] // Ukrainska pravda (13 kvitnia 2017). – URL: <http://www.prawda.com.ua/news/2017/04/13/7141155/>. (Accessed 19.04.2017)

20. Koinash H. «Dekomunizatsiini» zakony: nebezpechnyi potentsiial siiannia rozbratu i garantovanyi sudovi rozghliad u Strasburzi [«Decommentary» laws: the potential of sowing discord and arrested trial in Strasbourg] // Krytyka. Traven 2015, – URL: <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/dekomunizatsiyni-zakony-nebezpechnyy-potentsiyal-siyannya-rozbratu-i-garantovanyy>. (Accessed 27.04.2017).

21. Krolevska K. Bilshe polovyny poltavtsiv proty zakonu pro zaboronu komunistychnoi symvoliky (27 kvitnia 2015) [More than half of Poltava against the law banning Communist symbols], – URL: <http://archive.kolo.poltava.ua/reaktsiya-gromadi/bilshe-polovini-poltavtsiv-proti-zakonu-pro-zaboronu-komunistichnoyi-simvoliki-26067.html>. (Accessed 21.04.2017).

22. Males L. Dyskurs dekomunizatsii v Kyievi [Discourse of de-communization in Kiev] // Sotsiolohichni studii, 2016, № 2 (9), S. 16–21.

23. Na Luganshchine iz Lenina sdelali Shevchenko [In the Luhansk region from Lenin did Shevchenko], – URL: <http://korrespondent.net/ukraine/3685265-na-luhanschynе-yz-lenynа-sdelaly-shevchenko>. (Accessed 14.04.2017)

24. Nemetskiy politolog Umland o voyne s Rossiey, strakhakh Evropy i vstuplenii Ukrainy v NATO. (20 serpnia 2015) [German analyst Umland about the war with Russia, the fears of Europe and Ukraine's accession to NATO]. – URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2015-08-20/evropa-boitsya-trety-mirovoy-voynyi-rossiya-igraet-s-etim---nemetskiy-politolog/2122>. (Accessed 19.04.2017)

25. Strany mira, gde lyudi rabotayut bol'she vsego (19 maya 2015) [World countries where people work the most], – URL: <http://fullpicture.ru/obshchestvo/strany-mira-gde-lyudi-rabotayut-bolshe-vsego.html>. (Accessed 02.05.2017).

26. Pidsumky dekomunizatsii v Ukraini: 32 mista otrymaly novi nazvy (3 sichnia 2017) [The results of the clashes in Ukraine: 32 cities received new names], – URL: <http://ukr.segodnya.ua/ukraine/itogi-dekommunizatsii-v-ukraine-32-goroda-poluchili-novye-nazvaniya-784394.html>. (Accessed 14.04.2017).

27. Portnov A. Pro dekomunizatsiiu, identychnist ta istorychni zakony deshcho inakshe [Decommunisation, identity and historical laws slightly differently] // Krytyka. Traven 2015, – URL: <https://krytyka.com/ua/solutions/opinions/pro-dekomunizatsiyu-identychnist-ta-istorychni-zakony-deshcho-inakshe>. (Accessed 30.04.2017).

28. Riabchuk M. Dekomunizatsiia chy dekolonizatsiia? Shcho pokazaly politychni dyskusii z pryvodu «dekomunizatsiinykh» zakoniv? [Decommunization or decolonization? That showed political discussions about «delmontagne» laws?] // Naukovi Zapysky IPiEND im. I.F.Kurasa, 2016, Vyp. 2 (82), S. 104–117.

29. Stavlennia do okremykh istorychnykh postatei ta protsesu dekomunizatsii v Ukraini (lystopad 2016) [Attitude to certain historical figures and the process of de-communization in Ukraine], – URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/otnoshenie_k_otdelnym_istoricheskim_lichnostyam_i_processu_dekommunizatsii_v_ukraine.html. (Accessed 14.04.2017).

30. Todorov I. Chy varto hraty v demokratsiiu pry dekomunizatsii? [whether to play in democracy in the de-communization?] // Ukrainskyi Zhurnal, 2016, № 1, S. 12–13.

31. U Viatrovycha prozvituvaly pro tysiachu povalenykh Leniniv [In Vyatrovich reported on a thousand fallen Lenin] // Ukrainska pravda (27 hrudnia 2016), – URL: <http://www.prawda.com>.

ua/news/2016/12/27/7131067/ (Accessed 21.04.2017).

32. Umland A. V Ukraine za dekomunizatsiyei idet novaya mifologizatsiya istorii (11 lipnya 2016 r.) [Umland A. In Ukraine, for de-communization, there is a new mythologizing of history], – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-eBSkMJ0oHw> (Accessed 14.04.2017).

33. Umland A. Sil'vestr Stallone kak bokser: po povodu zakonov o dekomunizatsii i (psevdo)ekspertnoy srede v postsovetskoj Ukraine [Umland A. Sylvester Stallone as the boxer about the decommunisation and (pseudo)experts in post-Soviet Ukraine] // Forum noveyshey vostochnoevropeyskoj istorii i kul'tury (Russkaya versiya), 2015, № 1, S. 113–117.

34. Umland i eshche 62 uchenye prosyat Poroshenko ne podpisuyat zakony po dekomunizatsii [Umland and another 62 scientists are asked Poroshenko not to sign the laws on de-communization], – URL: <http://vlada.io/news/umland-i-eshhe-62-uchenye-prosyat-poroshenko-ne-podpisyvat-zakonyi-po-dekomunizatsii/>. (Accessed 14.04.2017)

35. Khitrova T. «Dekomunizatsiia» yak rytorychnyi dyskurs ta dzherelo formuvannia ambivalentnykh smysliv u suchasnomu informatsiinomu prostori Ukrainy [«Decommunization» as a rhetorical discourse and a source of ambiguous meanings in the modern informational space of Ukraine] // Obraz, 2015, № 3 (18), S. 60–67.

36. Khto y za yakoiu protseduroiu pereimenovuiе heografichni obiekty [Who and what is the procedure renames the geographical objects], – URL: <http://www.memory.gov.ua/page/faq-khto-i-za-yakoyu-protseduroyu-pereimenovue-geografichni-obekti>. (Accessed 14.04.2017).

37. Chy pidtrymuiut ukraintsi dekomunizatsiiu? Infografika (29 hrudnia 2016) [Do Ukrainians decommunisation? Infographics], – URL: http://galinfo.com.ua/news/chy_pidtrymuyut_ukraintsi_dekomunizatsiyu_infografika_248474.html. (Accessed 14.04.2017).

38. Chornyi O. Dekomunizatsiia, Yelysavethrad ta zahroza natsionalnii bezpetsi [Decommunization, Yelisavetgrad, and a threat to national security] // Misto: istoriia, kultura, suspilstvo (E-Zhurnal urbanistychnyi studii), 2017, № 1, S. 207–225.

39. Shvydko A. Viatrovych: dekomunizatsiia – protses, porodzhnyi Maidanom (23.05.2015) [Viatrovych: decommunization is a process generated by the Maidan], – URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/27751620.html>. (Accessed 14.04.2017).

40. Yavorskyi V. Analiz zakonu pro zaboronu komunistychnykh symvoliv [Analysis of the law banning Communist symbols] // Biuletен «Prava liudyny» (1 travnia 2015), – URL: <http://khp.org/index.php?id=1430493970>. (Accessed 14.04.2017).

41. Yak prokhodyt dekomunizatsiia v Ukraini ta susidnikh krainakh. Infografika [How is the de-communization of Ukraine and neighbouring countries. The infographic], – URL: <http://nv.ua/ukr/ukraine/events/jak-prohodit-dekomunizatsija-v-ukrajini-ta-susidnih-krajinah-infografika-86486.html> (Accessed 14.04.2017).

42. Allen Vallen L., Greenberger D. An Aesthetic Theory of Vandalism // Crime & Delinquency, 1978, vol. 24, p. 309–321.

43. Machulin L. The Role of De-Communization and Commemoration (Immortalization) in the Formation of the Worldview of the Post-Soviet Individual // Visnyk KhDADM, 2015, № 3, S. 70–73.

44. Motyl A. J. Facing the past: in Defense of Ukraines New Laws // World Affairs, vol. 178, no. 3, 2015, p. 58.

45. Nalepa M. This is what the gradual erosion of rule of law looks like in Poland, – URL: https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/01/23/this-is-what-the-gradual-erosion-of-rule-of-law-looks-like-in-poland/?utm_term=.3769d6046335. (Accessed 11.04.2017)

46. Shevel, O. The Battle for Historical Memory in Postrevolutionary Ukraine // Current History: October 2016, vol. 116, No. 783, P. 258–263.

Цыба В. М., кандидат философских наук, доцент кафедры политологии и права Нежинского государственного университета им. М. Гоголя, соредактор международного журнала «Идеология и политика» (Нежин, Украина), E-mail: stemeon@gmail.com

«Декommунизация» и легитимация правящей элиты в Украине.

Аннотация. В статье показан идеологический контекст и избирательный характер «декоммунизационного» законодательства, его непосредственное отношение к этноцентричной политике памяти. Автор доказывает, что «декоммунизация» является попыткой легитимации новой политической элиты Украины, которая в условиях продолжающегося экономического кризиса и военного конфликта на Востоке страны сделала выбор

в пользу радикального конструирования национальной идентичности. Подобная модель консолидации опасна тем, что, с одной стороны, она дезинтегрирует социально-, этнически и регионально неоднородное украинское общество, а с другой стороны, наносит серьезный удар по внешнеполитическому имиджу Украины как субъекта евроинтеграции.

Ключевые слова: «декоммунизация», легитимация, идентичность, национализм, конструкт, политика памяти, історичне минуле, Український інститут національної пам'яті.

Tsyba V., PhD in philosophical sciences, associate professor of the Department of political science and law, Nezlin state University of M. Gogol, co-editor of the international journal «the Ideology and politics» (Nizhyn, Ukraine), E-mail: stemeon@gmail.com

«Decommunization» and the Legitimization of the Ruling Elite in Ukraine.

Abstract. *The article deals with both ideological context as well as selective mode of the «Decommunization» Laws, and their direct relation to the ethnocentric politics of memory. The author argues that «Decommunization» is an effort of the new Ukraine's political elite to be legitimized, but under enduring economic crisis and war conflict in East Ukraine the chosen option proves to be a way for a radical construction of the national identity. This kind of consolidation, from the one hand, threatens to disintegration of socially, ethnically and regionally heterogeneous Ukrainian society and, from the other hand, it might sharply strike on the image of the country which is considered to become a subject for European integration.*

Keywords: «Decommunization», legitimization, identity, nationalism, construct, politics of memory, historical past, Ukrainian Institute of National Remembrance.

УДК 323:321

Третяк О. А.,

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
(Дніпро, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

ПОЛІТИЧНА ІСТИНА Й ПОЛІТИЧНЕ БУТТЯ: ОСОБЛИВОСТІ ОНТОЛОГІЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Анотація. *Вивчаються особливості тлумачення політичної істини й атрибутивних складників політичного буття, які визначаються дискурсивними чинниками сучасної політичної теорії. Оцінено значення контексту інтерпретаційних стратегій розуміння значення демократичних перетворень для встановлення політичної істини. Характеризується роль суб'єктивної онтологічної природи політичної істини як чинника демонстрації авторського суб'єктивізму у практиці наукового пізнання політики. З'ясовується вплив ідеалу комунікативної організації наукової діяльності в сучасний період на трансляцію політичної істини до соціальних і культурних контекстів.*

Ключові слова: політична істина, політична епістемологія, політична суб'єктивність, демократія, політичний дискурс.

Постановка проблеми

Розглядаючи проблемні питання взаємозв'язку політичної онтології та політичної епістемології слід зауважити, що специфіка політичного буття, яке особливого специфічного контексту загального буття людини не є повністю чітко визначеною. Основним чинником формування змісту постсучасної політичної істини є остаточна відмова від тлумачення та утвердження її об'єктивності. Це, однак, не означає, що в умовах риторичної політичної комунікації мовники не будуть апелювати до об'єктивності істини як безсторонності та обґрунтування зв'язку з фактичним світом.

Природа наукової методологічної істини пов'язується з можливістю досягнення згоди між науковими спільнотами, а також набуттям якісно нових наукових результатів, пов'язаних скоріше з еволюцією, ніж революцією у наукових дослідженнях. У практичному плані постмодерністська природа політичної